

Protestantse
Kerk

Vindplaats van |
geloof, hoop en liefde |

Van U is de toekomst

**Ontvankelijk en waakzaam
leven van genade**

Focus voor de Protestantse Kerk in Nederland
op weg naar 2025

Vooraf

Deze visienota verwoordt waar de Protestantse Kerk zich in deze tijd en situatie toe geroepen weet. Het is geen beleidsplan maar een inhoudelijke plaatsbepaling. Ze geeft richting, focus, aan en biedt perspectief voor kerk-zijn in de huidige Nederlandse context. Ze maakt inzichtelijk in welke richting de Protestantse Kerk zich in de komende jaren wil ontwikkelen.

De visienota komt uit in de tijd dat het coronavirus dreiging en allerhande beperkingen met zich meebrengt. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop de visienota door gemeenten uitgewerkt zal worden in hun lokale context.

Van U is de toekomst denkt verder in de lijn van de twee eerdere visienota's, *Leren leven van de verwondering* (2005) en *De hartslag van het leven* (2012). Ze actualiseert en concretiseert *Kerk2025*, de beweging die de Protestantse Kerk enkele jaren geleden heeft ingezet. De snelle en ingrijpende ontwikkelingen in onze samenleving, waarin de kerk kampt met krimp en tegelijk velen zoeken naar zin en verbondenheid, troost en houvast, nopen tot bezinning en focus. We doen dit vol hoop en in vertrouwen. De toekomst van de kerk - en van onze wereld - is immers niet aan ons maar aan God: *Van U is de toekomst*.

Deze visienota vormt tevens het uitgangspunt voor de beleidskaders van de dienstenorganisatie. De focuspunten zullen in deze kaders worden vertaald in concreet beleid voor de kerk als geheel en voor de dienstverlening aan de lokale gemeenten. Daarnaast daagt de visienota plaatselijke gemeenten uit om te ontdekken waar zij in hun lokale situatie toe geroepen worden. Hoopvol omdat aan God de toekomst is; ontspannen en met vreugde omdat zijn genade ons draagt. De visienota kan in dit proces verbinden en uitdagen.

Bij de visienota komt een gesprekshandleiding beschikbaar met suggesties en vragen voor het gesprek binnen uw gemeente.

Van harte wens ik u inspiratie en zegen toe bij het gesprek rond deze visienota.

Namens het moderamen van de generale synode van de Protestantse Kerk,
ds. René de Reuver

Deze visienota is tot stand gekomen in gesprek met jonge gemeenteleden, kerkenraadsleden, predikanten en theologen uit het hele land. Classes hebben hun reactie gegeven op de concepttekst.

Context

Voordat we als Protestantse Kerk in deze visienota onze focus voor de komende jaren uiteenzetten, zoomen we in op de context waarin we kerk zijn. Nu valt het niet mee om de geschiedenis 'op heterdaad te betrappen' (Geert Mak) als je er dicht op zit. Maar met een paar houtskoolschetsen proberen we onze samenleving te typeren.

- **Klagend gelukkig**

We leven in een van de meest welvarende landen van de wereld en hebben al ruim zeven decennia van vrede achter ons. Er is alle reden tot dankbaarheid. Toch knaagt bij velen een gevoel van onbehagen. 'Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht', verzucht de gemiddelde Nederlander. Bij het uitkomen van deze visienota maken we door het coronavirus de heftigste crisis sinds de Tweede Wereldoorlog in vredestijd mee. Hierdoor worden we nadrukkelijker stilgezet bij wat de belangrijkste waarden in ons leven zijn. We weten nog niet of en hoe dit doorwerkt na de coronacrisis.

- **Onzeker**

Grote maatschappelijke ontwikkelingen voeden het gevoel van onzekerheid. Dit is tot een onverwacht hoogtepunt gekomen door de coronacrisis. We ervaren dat we maar zeer ten dele grip op het leven hebben. Regelmatig klinken er alarmbellen als het gaat over het voortbestaan van onze planeet. De geopolitieke machtsblokken bewegen zich grilliger dan voorheen, het schuurt in vertrouwde samenwerkingsverbanden als de EU. Het Europese beleid ten aanzien van vluchtelingen faalt. In eigen land kenden we voor de coronacrisis al tal van hoofdpijndossiers als stikstof, migratie, gezondheidszorg, onderwijs en vergrijzing. Velen hebben het gevoel de grip op de dingen te verliezen.

- **Op zoek naar zin**

De kerk en andere georganiseerde religieuze verbanden lijken te verkruimelen. Tegelijkertijd telt ons land talloze zinzoekers. Een deel van hen put uit diverse bronnen, heel individueel of samen met anderen. Met name bij jongeren is er een verlangen ergens bij te horen. Velen zoeken niet alleen naar een verklaring maar ook naar een duiding en betekenis van de dingen die ons overkomen.

- **Overstresst**

Druk-druk-druk was tot voor kort de normaalstand van veel Nederlanders. Zeker de jonge generatie ervaart een constante druk om het geluk te grijpen, om niets te missen en vooral niet te falen. Stress is het gevolg, burn-out ligt op de loer. Het coronavirus veroorzaakt ook andere vormen van stress. Tegelijk ervaren veel mensen dat een leven met meer rust aanzet tot bewuster leven.

- **Gepolariseerd**

Het spreekwoordelijke Nederlandse polderland heeft de polarisatie hervonden. Er wordt weer volop gedemonstreerd. Driekwart van de Nederlanders vindt dat de tegenstellingen in de samenleving toenemen. Tussen arm en rijk, tussen autochtonen en mensen met een migratieachtergrond, tussen aanhangers van traditionele partijen en populistten, tussen de Randstad en de provincie, tussen millennials en boomers, tussen klimaatdrammers en klimaatsceptici, enz. Gelukkig lijkt door de coronacrisis de saamhorigheid toegenomen. De vraag is of dit zal beklijven.

In deze context zijn we kerk, aan het begin van het derde decennium van de 21e eeuw. Daarin gebeurt ook veel goeds, in en buiten de kerk. Laten we daarom om te beginnen eens dik onderstrepen dat we dankbaar mogen zijn voor wat God ons geeft, in vrijheid en (relatieve) welvaart.

*Dank, dank nu allen God
met hart en mond en handen,
die grote dingen doet
hier en in alle landen.
(Lied 704:1)*

ZORGEN

Tegelijk sluiten we onze ogen niet voor zorgelijke ontwikkelingen. Veel gemeenten zijn bevangen door kramp vanwege de krimp. Hoe houden we het vol? Wat is onze toekomst? Andere gemeenten presenteren zich zelfbewuster met 'We hebben de zaken (nog) goed voor elkaar'. Hiermee kunnen zij het zicht kwijtraken op hun plek in het geheel van de kerk en van de samenleving. De kerkelijke diversiteit maakt het beeld niet overzichtelijker. De situatie in een dorp met een 'volkskerk' verschilt aanzienlijk van het gemeente-zijn in een randstedelijke nieuwbouwwijk. Er zijn ook gemeenten die al door het dieptepunt van de crisis zijn heengegaan. Ze herpakken zich, als kleinere gemeente, met een nieuwe heldere identiteit, met missionair elan en een lichtere vorm van organisatie.

ONDERSTROMEN

De vijf onderstromen van onze houtskoolschets van de samenleving zien we terug in de kerk. Ook in de gemeente zijn we vaak klagend gelukkig. Nieuwe ontwikkelingen gaan hand in hand met onzekerheid. Zinzoekers bevinden zich ook in de kerk. Voor polarisatie geldt hetzelfde: conflicten kunnen hoog opspelen in de kerk. En stress en burn-out gaan ook kerkleden niet voorbij.

FOCUS

Naar onze overtuiging komt het in onze tijd en context aan op 'lege handen', ontvankelijkheid, waakzaamheid en concentratie op God. We oefenen onszelf in een spiritualiteit van alertheid. De kerk is niet een bedrijf dat we moeten redden, de kerk leeft van verbondenheid met Jezus Christus; we volgen Hem. Daarom zeggen we niet: Jezus is daar waar de kerk is, maar: waar Jezus is, daar is de kerk. We strekken ons uit om daar te zijn waar Jezus is.

AANZET TOT GESPREK

De kerk leeft van genade. We beginnen de visienota met deze bevrijdende grondtoon. Daarna spitsen we dit toe in vier thema's. Leven van genade wordt gevoed in de gemeenschap van Woord en tafel, in verbondenheid met anderen over kerkmuren en grenzen heen. De liturgie, ook de 'liturgie van alledag', geeft ons bestaan perspectief en zet de kerk midden in het leven, in alle diversiteit.

We hopen dat dit document in veel plaatselijke gemeenten de aanzet zal geven tot een vruchtbaar gesprek over onze verbondenheid en gemeenschappelijk roeping. Daarnaast legt deze visienota de basis voor het beleid van de dienstenorganisatie van onze kerk.

Te midden van alle onzekerheid en weerbarstigheid in een wereld waar veel goeds is en groot kwaad, is ons gebed:

*Doof de hel in ons hoofd
leg uw woord op ons hart
breek het ijzer met handen
breek de macht van het kwaad.*

*Van U is de toekomst
kome wat komt.
(Huub Oosterhuis)*

Genade als grondtoon

Je hebt niet meer dan mijn genade nodig (2 Korintiërs 12:9)

De mooiste dingen in het leven vallen ons toe. Je levenslust. Iemand die voor je kiest, die jou liefheeft. Ervaringen die het leven van alledag kleur geven: van een fascinerende zonsopgang tot de hartelijke woorden van iemand in je omgeving. Het zijn de kleine en grote verrassingen die het leven glans geven. Je kunt ze zelf niet organiseren, je ontvangt ze.

De kerk is bij uitstek een plek van zulke verrassingen. Ervaringen die je dankbaar stemmen. Liefde en genade van God worden ons aangezegd. Wat er ook is gebeurd of aan welk kwaad je ook debet bent, je mag uit genade opnieuw beginnen. In de kerk leven we van wat we ontvangen. Genade is de grondtoon.

De diepte en reikwijdte van dat kernwoord genade is groot. Zonder volledig te willen zijn, noemen we vijf aspecten:

- **Genade bevrijdt**

Geen situatie is zo uitzichtloos of God weet er raad mee. Hij kent ons falen, ons vastlopen en onze uitzichtloosheid. 'Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk eraan toe is', zegt de God van Israël (Exodus 3:7). In Jezus Christus komt zijn ontferming tot een climax. Aan het kruis zien we de diepte van genade. De vergeving regeert. Dit staat haaks op onze natuurlijke neiging tot wraak en vergelding.

- **Genade corrigeert**

Door genade zijn we wie we zijn, zegt Paulus; het is 'een geschenk van God en geen gevolg van uw daden, dus niemand kan zich erop laten voorstaan' (Efeziërs 2:8). Elke gedachte aan zelfredzaamheid of zelfgenoegzaamheid staat daarmee onder kritiek.

- **Genade volstaat**

'Je hebt niet meer dan mijn genade nodig', krijgt Paulus als antwoord op zijn gebeden over de 'doorn in zijn vlees'. Genade neemt de moeiten in je leven niet altijd weg. Ze zijn God niet onbekend. Genade geeft perspectief om ermee om te gaan.

- **Genade motiveert**

Genade zet je in beweging, geeft vaart aan je leven. Genade schenkt vrijheid en vreugde om te leven van wat je ontvangen hebt. 'Maak mij een mens die van genade weet' (ds. Barend Wallet).

- **Genade ontspant**

Genade breekt verkrampde handen open. We mogen ontspannen leven, niet uit onverschilligheid maar in geloofsvertrouwen. 'Heer, het is uw kerk, ik ga nu slapen', zei paus Johannes XXIII in zijn avondgebed.

Deze genade hebben we nodig om los te komen van kramp ten gevolge van krimp. De ontkerkelijking zet onverminderd door. Kerksluitingen zijn aan de orde van de dag. Slechts 8,5% van de belijdende leden van de Protestantse Kerk is jonger dan 40 jaar. Velen die betrokken zijn bij de geloofsoverdracht aan de jongere generatie kennen het gevoel dat het werk je bij de handen afbrokkelt.

We zien ook een verrassende comeback van religie. De wijdverbreide gedachte dat bij een verdere modernisering van de samenleving, met meer welvaart en een hogere opleiding, de aandacht voor religie als vanzelf verdampt is achterhaald. De kerk mag dan uit zijn, religie en spiritualiteit zijn in. Tegelijk voelen velen zich onthand ten aanzien van religie. Zij weten er nauwelijks mee om te gaan of er woorden aan te geven. Er is sprake van religieus analfabetisme, binnen en buiten de kerk.

In deze situatie komt het aan op de genade die ontspant.

*Onze enige hoop,
Eeuwig licht van hemel en aarde,
Wij verbreken de vredige stilte van de nacht:
Goddelijke Redder, richt uw oog op ons.
Spreid het vuur van uw machtige genade over ons uit ...
(Uit de Cantique de Jean Racine)*

1. Een gemeenschap van Woord en tafel

Brandde ons hart niet toen Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons ontsloot? (Lucas 24:32)

In de Bijbel komen we twee mensen tegen die een onverwachte ontmoeting hebben met de Opgestane Heer. Lucas bericht erover aan het slot van zijn evangelie (Lucas 24:13-36). Op het moment dat hij het tweetal bij ons introduceert, bevinden ze zich op het dieptepunt van hun desillusie. Ze kunnen alleen nog maar in de verleden tijd over hun verwachting praten. 'Wij leefden in de hoop dat Hij degene was die Israël zou bevrijden ...' Ze staan met hun rug naar Jeruzalem.

Jezus laat hen niet aan hun lot over. Hij gaat hen achterna, voegt zich als vreemdeling bij hen. Knoopt geïnteresseerd het gesprek aan. Hij geeft hen de ruimte hun teleurstelling te uiten. Totdat Hij het woord neemt en Mozes en de profeten op zichzelf betreft. Een glasheldere verkondiging. Overbekende woorden voorziet Hij, als de Opgestane, van een nieuwe uitleg. Geen wonder dat ze Jezus niet willen laten gaan als ze hun huis naderen.

Genade overkomt hen. Ze horen het woord dat alles anders maakt. Sterker: ze ontmoeten dat Woord. En dat besef dringt pas goed door aan tafel, waar Hij de rol van gastheer op zich neemt, het zegengebed uitspreekt en het brood met hen breekt. Opeens herkennen ze Hem. Hun ogen stralen, ze vatten nieuwe moed en keren direct terug naar Jeruzalem om de anderen te laten delen in de vreugde. De ontmoeting met de Opgestane heeft hun leven een andere wending gegeven.

Het verhaal van de Emmaüsgangers beschrijft een cocktail aan ervaringen. Teleurstelling, pessimisme, terechtwijzing, onderwijzing, verlangen, onthulling, verwondering, vreugde, omkeer en getuigen. De beknopte vertelling bevat tal van elementen waar wij ons aan kunnen spiegelen.

Hoe gemakkelijk neemt de desillusie ons niet te grazen? Hoe vaak horen wij vertrouwde woorden als nieuw? Wanneer is Hij ons onverwacht verrassend nabij? Wanneer herkennen wij Hem in het breken van het brood, aan zijn tafel? Wanneer ervaren wij dat ons hart brandt? Wanneer neemt ons leven een wending?

We horen de woorden uit Lucas 24 vandaag tegen de klankbodem van onze samenleving en de actuele situatie van de hedendaagse kring van Jezus' leerlingen. Het verhaal is te lezen als een spiegelverhaal voor ons kerk-zijn, en voor onze cultuur. Jezus trekt met zijn vertwijfelde leerlingen op. Hij breekt onverwacht hun leven binnen en spreekt met hen van hart tot hart. We zijn getuige van een bekering. Wat ons geschonken wordt in Woord en sacrament zet ons leven in een totaal ander perspectief. Twijfel maakt plaats voor stralende vreugde. Er gloort nieuwe hoop. Niet alleen voor het persoonlijk leven, ook voor de wereld en voor de schepping. Dit maakt ons tot getuigen.

*Levend uit Gods genade in Jezus Christus
vervult de kerk de opdracht van haar Heer
om het Woord te horen en te verkondigen.
(Kerkerde Protestantse Kerk, artikel 1-2)*

De kerk, als gemeenschap van Woord en tafel, leeft van deze genadige ontmoeting. We horen niet alleen over Gods genadige nabijheid, maar ontvangen het ook als hemels eten en drinken. In het avondmaal vieren we de gemeenschap met onze Heer, Jezus Christus. In het breken, delen en ontvangen van brood is Christus zelf in ons midden. Hij is de gastheer die zichzelf deelt, als offer, uit liefde.

'In de viering van de Maaltijd ontvangen wij Jezus Christus als de ultieme goede gave van God. Zoals God de Vader zijn Zoon aan ons en voor ons gegeven heeft, zo heeft de Zoon zichzelf aan ons en voor ons gegeven tot in de dood. (...) in de viering van de Maaltijd worden wij op bijzondere wijze verbonden met de Opgestane.'

(prof. dr. Jan Muis, De Maaltijd van de Heer, pag. 8,9)

Het avondmaal verbindt ons met God en met elkaar. We ontvangen brood en wijn persoonlijk, tezamen met 'broers en zussen' als leden van het ene lichaam van Christus. Het brood dat Jezus neemt, zegent, breekt en deelt, symboliseert het leven van kerk en geloof. In navolging van Hem worden we aan elkaar gegeven. Door deze maaltijd worden scheidslijnen tussen mensen opgeheven. We zijn één in Christus. Als lichaam van Christus worden ook wij gebroken om de wereld in te gaan. De avondmaalstafel loopt vanuit de kerk de wereld in. We worden geroepen om genadig te delen, in woorden en daden, om te geven wat we ontvangen.

*Voor ieder van ons een plaats aan de tafel,
beschadigd of gaaf, rechtvaardig of slecht,
en ondanks de pijn: een plaats van vergeving,
genadig begin van goddelijk recht.*

*Voor ieder van ons een plaats aan de tafel,
van eerbied vervuld, van angsten bevrijd,
een plaats om te zijn, een plaats om te worden
getuige van Hem, een levend bewijs.*

(Lied 388:4 en 5)

FOCUS

De komende jaren investeert de Protestantse Kerk in het versterken van de plaatselijke gemeente als Woord- en tafelgemeenschap. We verlangen ernaar dat het Woord zo wordt gehoord en vertolkt dat het in deze tijd klinkt als een ontdekkend, bevrijdend en hoopvol woord van genade. Dat vereist aandachtig horen om tot verdieping van de verkondiging te kunnen komen, in een veelheid van vormen en op allerlei plekken. Dit leidt ook tot publieke theologie: vanuit haar eigen bronnen mengt zij zich in het debat over thema's als het kwetsbare leven, klimaat, migratie, zingeving, eenzaamheid en polarisatie.

Bij een kerk als tafelgemeenschap denken we in de eerste plaats aan de avondmaalstafel. In nauwe verbinding daarmee staan ook andere tafels in de gemeente en in de buurt. Samen eten, tijd, aandacht voor elkaar en delen zijn wezenlijk voor de kerk. Dit roept de vraag op hoe wij een verbindende gemeenschap kunnen vormen in een samenleving waarin velen slachtoffer zijn van eenzaamheid, uitsluiting en misbruik. Helaas is de kerk zelf soms een plek van ongenade of onveiligheid. Daarom maken we werk van een kerk die bestaat uit inclusieve en veilige gemeenschappen. In de kring van het avondmaal worden we steeds weer bepaald bij de genade. Daar mogen we met open handen het leven in Christus als geschenk ontvangen. Dat het avondmaal door velen niet meer zo existentieel wordt ervaren, vraagt om verdieping en bezinning op de frequentie van het vieren. De kerk als Woord- en tafelgemeenschap heeft inwijding, inlijving en toewijding nodig. Dit proces, dat begint bij de doop, draait om levenslang leren, bekeren, loslaten, dienen en delen. Oftewel, om de navolging van Jezus.

2. Als kinderen van één Vader

Dan zult u met alle heiligen de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte kunnen begrijpen, ja de liefde van Christus kennen die alle kennis te boven gaat, opdat u zult volstromen met Gods volkomenheid. (Efeziërs 3:18-19)

We stemmen in met de Apostolische geloofsbelijdenis: 'Ik geloof de gemeenschap der heiligen.' Heiligen staat hier voor 'heilige dingen' zoals het Woord (de heilige Schrift) en de sacramenten (de heilige doop en het heilig avondmaal), alsook voor mensen die door de doop 'in Christus geheiligd zijn', deel geworden zijn van het lichaam van Christus. In de gemeenschap der heiligen gaat het dus ook om u, jou en mij.

Die belijdenis verbindt ons met de kerk van alle tijden en plaatsen. Dat is een duizelingwekkende gedachte. We staan in een lange traditie van onze ouders, grootouders, mensen uit de tijd van de Reformatie, de Middeleeuwen en de eerste eeuwen. Een onafzienbare 'wolk van getuigen' die ons, naar een beeld uit de brief aan de Hebreëën, aanmoedigen om vol te houden op de weg achter Jezus aan. We maken deel uit van een wereldwijde gemeenschap. Als je op zondag in een gemeente deelneemt aan de liturgie kun je eraan optrekken dat op dat moment overal op aarde mensen de lofzang gaande houden, het geloof belijden en samen bidden.

Dit wereldwijde perspectief behoedt de kerk voor provincialisme en sectarisme. We horen bij elkaar en hebben elkaar nodig. Alleen samen met alle heiligen zullen we de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte kunnen begrijpen, ja de liefde van Christus kennen die alle kennis te boven gaat (Efeziërs 3:18-19). Voor ieder van ons geldt: in het gezelschap van al die miljoenen mensen waarover dat gezegd wordt, mag ook ik mijn plek innemen.

Juist door dit wereldwijde perspectief houden we zicht op wat het Nieuwe Testament zegt over de gemeente van Christus. Als Protestantse Kerk participeren we dan ook van harte in oecumenische verbanden. In Nederland in de Raad van Kerken, en mondiaal in de Wereldraad van Kerken en andere platforms voor ontmoeting en uitwisseling.

'Wij geloven in één heilige, katholieke en apostolische kerk.' (Apostolicum) De eenheid van de kerk weerspiegelt de eenheid van God zelf. 'Luister Israël, de Heer onze God, de Heer is één.' (Deuteronomium 6:4) Het is de fundamentele belijdenis die ook wij hebben ontvangen, via Israël. Dat de eenheid van gelovigen een aangelegen zaak is, blijkt uit de plek die het inneemt in het gebed dat Jezus kort vóór zijn lijden en sterven uitsprak. Let op de hartstocht én op de missionaire spits. De eenheid heeft een doel:

*... opdat zij één zijn zoals wij: ik in hen en u in mij. Dan zullen zij volkomen één zijn en zal de wereld begrijpen dat u mij hebt gezonden ...
(Johannes 17:22,23)*

Door de ene doop, als baby of als volwassene ontvangen, zijn we verbonden met Christus en met elkaar. Alle dopelingen behoren tot de ene kerk, het lichaam van Christus, waar Hij het hoofd van is. Het is een hoge en urgente roeping om die eenheid ook zichtbaar gestalte te geven, als een publiek getuigenis en verbindende kracht in de samenleving.

De beweging die de Nationale Synode op gang gebracht heeft, is een van de vele tekenen van een groeiend spiritueel verlangen naar eenheid over kerkmuren heen. Veel gemeenteleden ervaren deze eenheid bij landelijke evenementen, zoals bijvoorbeeld de pinksterconferentie Opwekking.

Voor de jongere generatie doet de naam van de kerk er nauwelijks nog toe. Ze sluiten zich aan bij een geloofsgemeenschap waar ze zich thuisvoelen. Dit kan leiden tot veel grensverkeer en spanningen tussen kerken. Mede hierom is het belangrijk dat we elkaar opzoeken. We zien in veel plaatsen dat de eenheid onder christenen gedijt bij de spontane persoonlijke ontmoeting op het grondvlak. Het besef dat we elkaar in onze gesecculariseerde samenleving nodig hebben, draagt daar zeker aan bij. Al blijft Jezus' verlangen naar eenheid onder zijn volgelingen de diepste reden.

Op grond van onze roeping én gegeven de context juichen we elke ontmoeting tussen christenen toe. Te lang, veel te lang, zijn we als individuele christenen en als geloofsgemeenschappen voor elkaar onder de radar gebleven. Ten onrechte lopen we vaak aan elkaar voorbij. Kennen we elkaar echt? Durven we royaal naar elkaar te verwijzen? Werken we samen waar mogelijk of zien we elkaar als concurrenten? Het is hoog tijd om elkaar de hand te reiken en samen te zoeken hoe we lokaal gestalte kunnen geven aan onze gezamenlijke roeping.

Gelukkig zijn er mooie voorbeelden van samenwerking. Om er enkele te noemen: de jaarlijkse Week van Gebed voor de eenheid, Kerkproeverij, de Voedselbank, jongerenreizen naar Taizé en ontmoetingen van voorgangers.

*Doe als kerken dingen alleen los van anderen
als u ze vanuit uw geweten niet samen met
anderen kunt doen.
(Prof. dr. Henk Berkhof)*

Een impuls voor de vernieuwing van de kerk in Nederland zou weleens kunnen komen van de wereldkerk die we op veel plaatsen om de hoek kunnen ontmoeten, in geloofsgemeenschappen van mensen met een migratieachtergrond. Hun komst ervaren we als een geschenk van God aan onze cultuur, samenleving en kerk, dus ook aan de Protestantse Kerk. Het komt er nu op aan om te werken aan de onderlinge ontmoeting van christenen over kerkmuren en culturen heen, om ons rekenschap te geven van ons gemeenschappelijk, ook pijnlijke, verleden en roeping in het heden.

*In Christus is noch west noch oost
in Hem noch zuid noch noord,
één wordt de mensheid door zijn troost,
de wereld door zijn woord.*

*Tot ieder hart, dat Hem behoort,
met Hem gemeenschap vindt.
De dienst aan Hem is 't gouden koord
dat allen samenbindt.
(Lied 969:1 en 2)*

FOCUS

We blijven participeren in oecumenische verbanden. In de komende jaren stimuleren en faciliteren we vooral ontmoeting en samenwerking van christenen op lokaal niveau: in de eigen leefomgeving en ook tussen plaatselijke geloofsgemeenschappen en (wijk)gemeenten. We ondersteunen bovenplaatselijke initiatieven die hieraan dienstbaar zijn. Concrete eenheid in geloofsgesprek en missionaire of diaconale activiteiten, over kerkmuren heen.

Dit geldt zeker ook voor eenheid met migrantenchristenen. We weten ons geroepen om de relatie met migrantenchristenen te verdiepen. Vanuit de eenheid in Christus ontmoeten we elkaar als gelijken en willen we elkaar dienen en verrijken. Dit wordt concreet in praktische zaken, zoals de gezamenlijke inzet voor de buurt, in theologische reflectie op ons gezamenlijke verleden, op het verstaan van de Bijbel en het werken aan onze gezamenlijke roeping. We realiseren ons dat er sprake kan zijn van grote culturele en theologische verschillen tussen christenen met verschillende achtergronden en uit verschillende tradities. Nu is eenheid nooit eenvoudig of goedkoop. Het gaat niet om nivellering van verschillen of het vinden van geforceerde compromissen, maar om het zoeken naar concrete en spirituele eenheid in Christus, in alle verscheidenheid. Dat dit geen eenvoudige opgave is, maakt de roeping des te groter. Er is veel genade nodig om hier vooruitgang te boeken.

3. Van U is het Koninkrijk

*... uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde.
(Matteüs 6:10, vertaling NBG 1951)*

Deze regel uit het Onze Vader is een gebed om de hemel op aarde. Als wij onze gedachten de vrije loop laten over de hemel op aarde krijgen we al snel een ver paradijselijk oord op ons netvlies. Maar als Jezus in 'het Onze Vader' hemel en aarde in één adem noemt, blijft Hij veel dichterbij onze realiteit. Hij verbindt hemel en aarde met de wil van God: '... uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde'. Jezus spreekt hier over de aarde vanuit het perspectief van de hemel.

Dit gebed is geen vrijblijvende frase, een soort vroom wensdenken. Het maakt deel uit van de Bergrede, een lange toespraak waarin Jezus de Thora toespitst op het leven van alledag, als grondwet voor het Koninkrijk van God. Hiermee zet Hij het leven op scherp. Het gebed is niet vrijblijvend, het schept verplichtingen en maakt waakzaam. Door deze woorden te bidden geven we aan betrokken te willen zijn op Gods Koninkrijk, en bereid te zijn om ons in te zetten om zijn wil te doen. Het hemelse licht over onze werkelijkheid, de gerichtheid op Gods Koninkrijk, scherpen het zicht op onze verantwoordelijkheid voor de medemens, voor de schepping, voor ons samenleven.

Het gebed is het brandpunt waarin de verticale en horizontale lijn van het geloof samenkomen. Samen vormen zij het kruis. De ene kruisbalk vraagt om de andere.

*De kerk heeft twee altaren.
Het ene staat in de kerk,
het andere te midden van de armen,
van hen die lijden en in nood verkeren.
(Johannes Chrysostomus, 4e eeuw)*

Bidden en aanbidden (gebed en lied) zetten ons leven in het juiste perspectief. Het heiligt het leven. Met gebeden en liederen brengen we het hele leven voor Gods aangezicht, in dank en overgave, klacht en voorbede. De psalmen verbinden ons met Israël en met christenen uit alle eeuwen, wereldwijd. In gebed en lied stellen we ons open om te leren hoe de bede 'Uw wil geschiede' gestalte kan krijgen in ons leven, hier en nu. God oefent ons op deze wijze tot een geheiligd leven, toegespitst op zijn Koninkrijk. We worden aangemoedigd en opgescherpt tot de 'ware eredienst', om ons leven in dienst van God te stellen. Dat is de eredienst van ons alledaagse leven, in onze relaties, op school, in ons dagelijks werk en in onze omgang met geld en goed.

*U moet uzelf niet aanpassen aan deze wereld, maar veranderen door uw gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God van u wil en wat goed, volmaakt en Hem welgevallig is.
(Romeinen 12:2)*

Een voorbeeld van de verbinding van gebed en concreet handelen zagen we in het kerkasiel van de familie Tamrazyan in de Haagse Bethelkapel. In de periode van eind oktober 2018 tot eind januari 2019 werd een doorlopende kerkdienst gehouden, 24 uur per dag, 7 dagen in de week. De liederen en gebeden kregen in deze context een ongekende diepgang en een brede toepassing.

*De kracht van de mens is het gebed.
Bidden is adem halen uit God.
Bidden betekent zich toevertrouwen aan God.
Het gebed is het hart van het christelijk leven.
(Dietrich Bonhoeffer)*

Heel de schepping is naar een woord van Calvijn 'het theater van Gods glorie'; 'Hemel en aarde stemmen saam en prijzen 's Heren naam' (Lied 149:5). We worden uitgenodigd om dit loflied te horen en ermee in te stemmen met hoofd, hart en handen. De hele wereld is schepping van God. We weten ons geroepen om het loflied van Gods schepping gaande te houden, in het bijzonder in de rafelranden van het leven waar mensen onrecht lijden, niet gezien worden, en hun diepste waardigheid wordt beschadigd.

*Als wij samen in de kring staan
om wat Gij ons geeft:
leer ons dan om vast te houden
wie geen hand in handen heeft.*

*Als wij weer de lofzang zingen
om wat Gij ons geeft:
leer ons dan voor hem te roepen
die geen stem meer over heeft.
(Lied 387:3 en 4)*

FOCUS

De komende jaren leggen we de focus op eerbiedig leven. In gebed en lied brengen we ons leven bij God. Dit vormt ons hele leven en richt ons op Gods Koninkrijk.

Vanwege dit hoge doel is het niet om het even wat we bidden, zingen, en welke muziek er klinkt. De selectie van liederen en muziek, de uitvoering, het wikken en wegen van de woorden vereist zorg en toewijding. Er staat wat op het spel.

We zetten in op een kerk als gebedsgemeenschap. We streven naar een vernieuwde cultuur van gebed. In de eredienst, aan kerkelijke vergadertafels, in kleine kring en in persoonlijk gebed. Dit kan in allerlei vormen tot uiting komen.

Daarnaast werken we aan een kwalitatief hoogstaande en brede muziek- en liedcultuur. We putten daarbij uit de rijke traditie van de kerk van alle tijden en plaatsen, die de laatste decennia een enorme verbreding heeft ondergaan. Ook het scala instrumenten is verbreed. Gelet op het grote belang van de liturgie is daarbij een voortdurende bezinning op dit gebied gewenst.

Vanuit ons bidden en zingen nemen we als kerk onze verantwoordelijkheid in de samenleving.

De verbinding tussen de liturgie in de kerk en de 'liturgie van het dagelijks leven' is kenmerkend voor een ontvankelijke en waakzame spiritualiteit. Hierin willen we onszelf de komende jaren oefenen, rond de vraag waar Christus zich laat vinden en waar Hij ons roept Hem te volgen. Hoe dien ik God in mijn leven van alledag? De kerk ondersteunt gemeenteleden om dienst te doen aan beide altaren.

4. Midden in het leven

*De aarde was nog woest en dood, en duisternis lag over de oervloed,
maar Gods geest zweefde over het water. (Genesis 1:2)*

In de ouverture van de Bijbel zweeft de Geest van God over het water van de oervloed, de chaos.

*Zij zit als een vogel, broedend op het water,
onder haar de chaos van de eerste dag;
zij zucht en zij zingt, moeder van de schepping,
wachtend op het woord totdat zij baren mag.
(Lied 701:1)*

Een prachtig beeld van de Geest, broedend op nieuw leven. Het bijbelboek Handelingen wordt het 'boek van de heilige Geest' genoemd. De Geest heeft een belangrijk aandeel in de schepping en de herschepping. Ze blaast het evangelie de wereld over. Ze ontsluit, vernieuwt, vervult. Zonder de scheppende kracht van Gods Geest is er geen leven, geen kerk. De Geest is de stuwende kracht achter de missio Dei, het werk van God in deze wereld. Daarom bidt de kerk de eeuwen door.

De heilige Geest plaatst ons telkens voor verrassingen. Wie zich verdiept in de geschiedenis van de kerk raakt onder de indruk van de creativiteit en volharding waarmee de Geest steeds nieuwe wegen zoekt en vindt voor het evangelie. In alle tijden en plaatsen, in uiteenlopende culturen, met een ongekende variëteit aan vormen. De Geest heeft altijd meer pijlen op haar boog dan wij vermoeden. Ook vandaag blaast ze het zaad van het evangelie waarheen zij wil, als de pluisjes van een paardenbloem.

*Want zij is de Geest, een met God in wezen,
gift van de Verlosser aan zijn aardse bruid;
de sleutel is zij, toegang tot de Schriften,
vogel uit de hemel, witte vredesduif.
(Lied 701:4)*

Dat de Geest onverwachte en ongedachte wegen gaat wordt al meteen duidelijk in het bijbelboek Handelingen. Als de eerste christenen in Jeruzalem hebben gehoord dat een grote groep mensen in Antiochië tot geloof in Jezus als de Messias is gekomen, zijn zij in verwarring. Het zijn voornamelijk heidenen en ze spreken Grieks. Het zijn niet 'ons soort mensen'. Kan dit zomaar? Barnabas wordt op onderzoek uitgestuurd. Zijn reactie is veelzeggend: hij verblijdt zich over wat hij ziet. De context en de culturele achtergrond mogen dan verschillen, ze delen in hetzelfde geloof in dezelfde Heer. Uitgerend deze gelovigen zijn de eersten die christenen worden genoemd (Handelingen 11:26).

Een paar hoofdstukken verder lezen we over de eerste 'synode'. De spanning tussen joodse en niet-joodse christenen is zo hoog opgelopen dat de jonge kerk op breken staat. De Geest leidt de vergadering naar een wijs compromis, waarin eenheid en diversiteit zijn gewaarborgd.

De Geest sluit soms ook wegen af. Zo wordt Paulus belet om verder te reizen in Klein-Azië (het huidige Turkije). Hij moet de andere kant uit, oversteken naar Griekenland, het huidige Europa, om daar het evangelie te verkondigen (Handelingen 16:7-10).

Het is een bemoedigende wetenschap dat de Geest altijd wegen vindt, ook als wij het spoor bijster zijn. De diversiteit in onze samenleving is groot. De kerk krimpt. We kennen veel subculturen en leefstijlen. De situaties waarin gemeenten zich bevinden verschillen enorm. De ene gemeente is de andere niet. We geloven dat de Geest de kerk brengt waar mensen zijn, midden in het leven. Op allerlei plekken, in allerlei vormen en kleuren.

Wees waakzaam en houd onderweg je ogen en oren open, om al zijn tekens te verstaan. Tot je verbazing zie je soms ineens op de meeste onverwachte plekken iets van Gods Koninkrijk. De heilige Geest waaiert breed uit, binnen en buiten de kerk.

*Laat dan mijn hart U toebehoren
en laat mij door de wereld gaan
met open ogen, open oren
om al uw tekens te verstaan.
Dan is het aardse leven goed,
omdat de hemel mij begroet.
(Lied 978:4)*

Het is de roeping van de kerk om daar te zijn waar de Geest aan het werk is en Jezus zich laat vinden. In zijn naam worden we geroepen anderen nabij te zijn en te blijven. Ook als dat vereist dat we vér gaan, tot in de duisternis, in de wereld van kwaad en lijden, daar waar anderen het laten afweten. We houden dit alleen vol in geloof dat Jezus ons hierin voorgaat en in vertrouwen dat de Geest wel raad weet met de chaos. We weten ons verbonden met ieder die opkomt voor menselijke waardigheid en zich inzet voor gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping.

De creatieve aanwezigheid van de Geest in de wereld leidt tot een diversiteit aan kerkvormen. Er ontstaat een veelkleurig kerkmozaïek waarbij alle afzonderlijke steentjes samen de beeltenis van Christus vormen.

Nog even terug naar Barnabas. Een van de redenen waarom het verslag van zijn bezoek aan Antiochië ons zo weldadig aandoet, is zijn onbevangen, onzelfzuchtige houding. Elke gedachte aan concurrentie is hem vreemd. Hij ziet wat God bij anderen doet. Inderdaad: anders dan in Jeruzalem. Hij verheugt zich erover en spoort gelovigen in Antiochië aan om 'trouw te blijven aan de Heer' (Handelingen 11:23). Gezegend ben je als je ruimte weet te bieden aan deze verschillen.

*Dat de instituties op wankelen staan, betekent nog niet dat de gemeenschap ook op wankelen staat.
Ik ben ervan overtuigd dat een oervorm van gemeenschap, gebed, lied en Woord zal blijven bestaan.
In welke vorm, dat weten we nog niet. Overigens zal elke nieuwe vorm ook weer institutionaliseren,
zo nuchter leert de wetenschap ons wel te zijn.
(prof. dr. Mechteld Jansen)*

FOCUS

Het is de roeping van de kerk om daar te zijn waar de Geest haar leidt en Jezus zich laat vinden. In onze complexe samenleving is dat op heel verschillende plekken buiten en binnen de kerkelijke kaders.

Waar mogelijk zoeken we samenwerking met buitenkerkelijke partners. We participeren in uiteenlopende vormen van diaconale presentie. In professionele pastorale zorg en nabijheid is de kerk aanwezig tot in de haarvaten van de samenleving.

Door middel van nieuwe kerkvormen zoeken we contact met doelgroepen die geen band met de kerk (meer) hebben.

Gevestigde gemeenten zoeken ook naar nieuwe wegen om in hun context midden in het leven te blijven staan. Daarbij mogen zij rekenen op ondersteuning van de landelijke kerk.

Met al deze vernieuwing en differentiatie ontwikkelt de Protestantse Kerk zich steeds meer tot een kerkmozaïek. Dit vraagt om doorgaande theologische doordenking van ons kerk-zijn en om verankering van de diverse nieuwe manieren waarop ons kerk-zijn gestalte krijgt. Het vraagt ook om een daarbij passende diversiteit van gekwalificeerde voorgangers en andere werkers die goed op elkaar zijn ingespeeld en de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben. De komende jaren zullen we ons hiervoor inzetten.

*Hoe goed, o Heer, is 't hier te zijn,
bij woord en water, brood en wijn,
waar alles ons een dag voorspelt
dat hel en dood zijn neergeveld.*

*Gij doet ons reizen door de tijd,
verbonden in saamhorigheid,
in vreugde en verwondering,
in hoop en liefde onderling.*

*Heb dank, dat Gij aanvaarden wilt
wat hier een mens van de aarde tilt:
een oogst, een dienst van offerand.
Wij geven 't U uit uwe hand!*

*Gij Geest die woorden leven doet
zodat ons oor het woord ontmoet
waarmee Gij roept wat nog niet is,
uw toekomst, uw geschiedenis.
(Lied 972:1, 5, 6 en 7)*

*Blijf bidden en blijf daarbij
waakzaam en dankbaar.
(Kolossenzen 4:2)*

**Protestantse
Kerk**

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80

E-mail: info@protestantsekerk.nl